

Kitaabka Daanyeel - Boqol iyo Soddon iyo Lixaad

Kala-guurka Nebinimo ee Jamhuuriyannimada iyo Protestantism-ka: Geeri ilaa Sarakicid

Jeff Pippenger
2024-03-14

Waxa jira kala-guur ku dhacay labada gees ee bahalka dhulka, geeska Jamhuuriga iyo geeska Protestant-ka runta ah, kaas oo bilaabmay sannadka 2020. Geeska Protestant-ka runta ahi waxaa la laayay 18-kii Luulyo, 2020, geeska Jamhuuriga waxaa la laayay 3-dii Noofeembar, 2020. Sida ku qoran Muujintii cutubka kow iyo tobnaad, saddex maalmood iyo badh oo astaan ah dabadeed mar kale ayay cagahooda ku istaagi doonaan. Markay istaagaan, geeska Protestant-ka runta ahi wuxuu ka gudbi doonaa Laodikiyaaniyiinta una gudbi doonaa Filadelfiyaaniyiinta. Waxa laga soo saari doonaa kaniisad, waxaana lagu soo gelin doonaa dhaqdhaqaaq. Waxa laga soo saaray waayo-aragnimada kaniisadda toddobaad, waxaana lagu soo geliyey waayo-aragnimada kaniisadda lixaad. Waxay noqdeen kii siddeedaad, kaas oo ka mid ah toddobada.

Dhaqdhaqaaqii bilowgii Adventism-ka wuxuu ahaa dhaqdhaqaaqii Filadelfiya, oo dhaqdhaqaaqii Filadelfiyana dhammaadka ayaa dib loo soo celinayaa. Shaqadii saddexda malaa'igood ee Muujintii cutubka afar iyo tobnaad waxay ku bilaabatay dhaqdhaqaaq, waxayna ku dhammaan doontaa dhaqdhaqaaq. Dhaqdhaqaaqii Filadelfiya, oo uu matalayey kiniisaddii lixaad ee Filadelfiya, wuxuu dhintay sannadkii 1856, waxaana tan iyo dhammaadkii bisha Luulyo ee 2023 hadda dib loogu soo sara kicinayaa sidii kii siddeedaad, kaas oo ka mid ah toddobada.

Taariikhdaas oo kale gudaheeda, geeska Jamhuuriga ahi waxa uu la kulmayaa dhimasho iyo sarakicid barbar socota, iyadoo madaxweynihii lixaad tan iyo Reagan, wakhtigii dhammaadka ee 1989, uu noqonayo madaxweynihii siddeedaad, kaas oo ka mid ah toddobada. Habka kala-guurka ee geeska Jamhuuriga waxaa metelaya ku biiriddiisa geeska Protestantism-ka riddowday, taas oo ah sino ruuxi ah iyo sawirka bahalka. Geeska Jamhuuriga ahi wuxuu noqonayaa kii siddeedaad, oo ka mid ah toddobada, maxaa yeelay wuxuu metelaa sawirka bahalka Kaatooligga, kaas oo ah madaxii siddeedaad, oo ka mid ah toddobada madax, ee Muujintii cutubka toddoba iyo tobnaad, iyo Daanyeel cutubka labaad.

Isbeddelka siyaasadeed ee geeska Jamhuuriyadda waxaa lagu matalayaa muddada diyaarinta ee ka bilaabmaysa 1776 ilaa 1798. Muddadaas nebiyadeed waa furaha lagama maarmaanka ah ee lagu garto furfuridda sirta qarsoon ee sawirka Nebukadnesar ee bahallada. Muddadaas diyaarinta waxaa lagu matalaa muddadii soddonka sano ahayd ee diyaarinta u ahayd Masiixa iyo weliba ka geeska Masiixa.

Wakhtiga shaabadaynta laga bilaabo Sebtembar 11, 2001 ilaa sharciga Axadda ee dhowaan imanaya waa muddada nebiyadeed ee saamaynta aragti kasta lagu dhammaystiro. Waxay ka dhigan tahay muddada ku dhammaanaysa in baabtiisnimadu ay mar kale ku soo noqoto carshiga

dhulka sidii boqortooyadii siddeedaad, taas oo ka mid ah toddobada, saacadda “dhulgariirka weyn” ee Muujintii cutubka kow iyo tobnaad. Sidaa darteed waxaa tusaale ahaan loo sii muujiyey muddadii ka horraysay markii ugu horraysay ee baabtiisnimada la carshiyeeyey sannadkii 538. Sannadkii 538 baabtiisnimadu waxay Golaha Orléans ku meelmarisay sharci Axadeed, taas oo calaamadisay dhammaadka soddonkii sannadood ee diyaarinta, isla markaana tusaale u ahayd sharciga Axadda ee dhowaan imanaya. Ciise marnaba isma beddelo, sidaas darteed waa inay jirtaa muddo ka horraysa sharciga Axadda oo boogtii dhimashada lahayd lagu bogsiiyo, sidii ay ahayd markii ugu horraysay ee baabtiisnimada la carshiyeeyey.

Xilligaas waxaa lagu matalaa taariikhaha la xidhiidha calaamadaha sannadaha 508, 533, iyo 538. Sannadkii 508 waxaa bilowday xilligii diyaarinta, ama dhisiddii awoodda baabanimada. Boqortooyadii afraad ee Roomaanka jaahilka ah, oo ahayd awooddii masduulaagga, waa la hoos geeyey, waxaana sannadkii 533 Justinian ku dhawaaqay in baabanimadu tahay “madaxa kaniisadaha, iyo weliba saxaheeyaha bidcaystayaasha.” Waxa keliya ee ka hadhay si baabanimadu talada ula wareegto sannadkii 538, waxay ahayd in Goths laga saaro Magaalada Rooma, taasina waxay dhacday sannadkii 538. Khadkaas taariikheed ee soddonka sano ah wuxuu la barbar socday dhalashadii Masiixa, taas oo ay xigtay adeegiddii Yooxanaa, taas oo horseedday in Ciise loo xoojiyo Masiixa ahaan markii baabtiiskiisa.

Xilliga diyaarinta ee taariikhda Masiixa waxay barbar socotaa wakhtiga shaabadaynta, waxaana ay khusaysaa khadka gudaha ee geeska Protestant-ka, halka xilliga diyaarinta ee kan Masiixa ka gees ah uu khusaynayo khadka dibadda ee geeska Jamhuuriga. Labadaas xilli waxay bixinayaan laba markhaati oo ku saabsan Sebtembar 11, 2001, Oktoobar 7, 2023, iyo sharciga Axadda ee dhowaan imanaya. Mid ka mid ah xilliyadaas wuxuu adkaynayaa markhaatiga dibadda, kan kalena markhaatiga gudaha ee wakhtiga shaabadaynta ee boqol iyo afartan iyo afarta kun.

Hawshii Yooxanaa, sida codka cidlada ee jidka u sii diyaariyey Rasuulka Axdiga, waxay la jaanqaaday amarkii Justinian oo jidka u sii diyaariyey ninkii dembiga, kaas oo ah rasuulka axdiga dhimashada. Oktoobar 7, 2023 waxay ahayd digniinta waxa dhici doona marka sharciga Axadda la dhaqan-geliyo, sidii ay ahayd 538. Oktoobar 7, 2023 waxay la barbar socotaa 533 muddadii diyaarinta ee markii ugu horraysay wadaadnimada baadarigu lagu fadhiisiiyey carshiga dhulka. Waa digniinta ah in sharciga Axadda ee dhowaan iman doona, sida 538, baadarigu mar kale noqon doono labadaba madaxa kaniisadaha iyo weliba saxaheeyaha bidcayaasha. Sidoo kale waa digniinta dagaalka isa soo taraya ee Islaamka ee hooggii saddexaad.

Waa digniinta aqoonsanaysa Islaamka (warkii bari), iyo digniinta ku saabsan soo celinta baadariga (warkii woqooyi). Digniintaasu waxay ku beegan tahay hawsha rasuulka jidka diyaariya maalmaha ugu dambeeya, ee ah Rasuulka Axdiga, kaas oo markaas axdi la geli doona boqol iyo afartan iyo afar kun.

Saddexda xilli ee diyaarinta (soddonka sannadood ee Masiixa iyo kan ka geesta Masiixa, iyo wakhtiga shaabadaynta), waxaa kaloo lagu matalay muddada 1776 ilaa 1798. Dhammaadka bahalka dhulka wuxuu leeyahay muddo gaar ah oo ka horraysa dhammaadkiisa isagoo ah boqortooyada lixaad ee wax sii sheegidda Kitaabka Quduuska ah; sidaas daraaddeed, bilowga

bahalka dhulka isagoo ah boqortooyada lixaad ee wax sii sheegidda Kitaabka Quduuska ah waa inuu leeyahay muddo nebiyadeed oo ka horraysa bilowga boqortooyadaas. Alfa iyo Oomega had iyo goor waxay muujiyaan dhammaadka wax, iyagoo la socda bilowga wax.

1776, 1789, iyo 1798 waxay u taagan yihiin Sebtembar 11, 2001, Oktoobar 7, 2023, iyo sharciga Axadda ee dhawaan iman doona. Laga bilaabo 1776 ilaa 1798 waxaa la dhammeeyey diyaarintii nebiyadeed ee aasaasidda boqortooyadii lixaad, sida ay sannadihii 508, 533, iyo 538 u matalayeen diyaarintii aasaasidda boqortooyadii shanaad. Waa in ay yeeshaan isla astaamahan nebiyadeed, waayo boqortooyada lixaad waa inay noqotaa ekaanta boqortooyada shanaad.

Soddonkii sannadood ee diyaargarowga Masiixa ee ku hoggaaminayey baabtiiskiisa waxay metelaan isla muddadaas; waayo, markii Masiixu u yimid inuu axdiga ku adkeeyo hal toddobaad, isagoo ka bilaabaya baabtiiskiisa, wuxuu dhisayay boqortooyadiisa nimcada. Markuu toddobadaas sannadood ku dhisayay boqortooyadiisa nimcada, wuxuu daadshay dhiiggiisa si uu boqortooyadaas u adkeeyo; isagoo sidaas yeelayana, wuxuu ka tegay tusaalaha wakhtiga uu dhisi doono boqortooyadiisa ammaanta. Boqortooyadaas ammaantu waa boqortooyada Daanyeel labaad, taas oo lagu metelay dhagax buur laga soo gooyey oo aan gacmo lagu goyn. Boqortooyadaas Sister White waxay inoo sheegaysaa in la dhisayo inta lagu jiro roobka dambe, roobka dambena wuxuu bilaabmay Sebtembar 11, 2001.

“Roobkii dambe wuxuu ku soo degayaa kuwa daahirka ah—markaas kulligood way heli doonaan sidii hore.”

“Marka afarta malaa’igood sii daayaan, Masiixu wuxuu dhisi doonaa boqortooyadiisa. Roobka dambe ma helaan kuwa kale oo dhan maahee kuwa samaynaya wax kasta oo ay awoodaan. Masiixu wuu ina caawin lahaa. Dhammaanteen waxaan noqon karnaa kuwo ka adkaada nimcada Ilaah, iyada oo loo marayo dhiigga Ciise. Samada oo dhammu waxay danaynaysaa shaqada. Malaa’igtuna way danaynayaan.” Spalding and Magan, 3.

11-kii Sebtembar, 2001, afartii dabaylood, oo lagu matalay faras cadhooday (Islaam), waa la sii daayay, dabadeedna waa la xakameeyay, intii lagu jiray shaabadeynta boqol iyo afar iyo afartanka kun. 1776, 1789, iyo 1798 waxay matalaan muddadii shaabadeynta boqol iyo afar iyo afartanka kun, saddexda taariikhoodna waxay matalaan dejinno sharciyeed oo horseeday in boqortooyadii lixaad ee waxsii-sheegidda Kitaabka Quduuska ah la dhiso. Taariikhda labaad ee 1789 waxay tilmaamaysaa Dastuurka Maraykanka, sidaas darteedna waxay ahayd farrintii aqoonsatay Dastuurka inuu yahay awoodda laba-geesoodka ah ee iman doonta 1798, sida 533 uu ahaa ogeysiintii awoodda laba-geesoodka ah ee iman doonta 538, iyo sida Yooxanaa Baabtiisaha uu u sii sheegay awoodda laba-geesoodka ah ee iman doonta baabtiiskii Masiixa.

Labada awoodood ee ka kooban awoodda laba-geesoodka ah ee Masiixa waxay ahaayeen tusaalihiiisii ahaa in ilaahnimadu, marka ay la midoobto aadannimada, aanay dembaabin. Labada awoodood ee ka kooban awoodda laba-geesoodka ah ee ka geesta Masiixu waxay ahaayeen in la carshiyeeyo isaga inuu noqdo madaxa kaniisadaha, iyo in la carshiyeeyo isaga inuu noqdo saxaheeyaha bidcayaasha. Labada awoodood ee ka kooban awoodda laba-geesoodka ah ee bahalka dhulka waa labada gees ee Jamhuuriyadnimo iyo Borotestaannimo.

“‘Oo wuxuu lahaa laba gees oo u eg wan.’ Geesaha u eg wan waxay tilmaamayaan dhalinyarnimo, daahirmimo, iyo dabacsanaan, iyadoo si habboon u metelaya dabeecadda Maraykanka markii nebiga loo soo bandhigay isagoo ‘soo baxaya’ sannadkii 1798. Qaxootigii Masiixiyiinta ahaa ee ugu horreeyey oo u qaxay Ameerika oo magangelyo ka doonay dulmigii boqortooyada iyo dulqaad-la’aantii wadaaddada dhexdooda, waxaa ku jiray kuwo badan oo go’aansaday inay dhisaan dawlad ku taagan saldhigga ballaadhan ee xorriyadda madaniga ah iyo tan diinta. Aragtidooda waxaa meel laga siiyey Bayaanka Madaxbannaanida, kaas oo soo bandhigaya runta weyn ee ah in ‘dadka oo dhammu siman baa loo abuuray’ oo lagu mannaystay xaq aan laga qaadi karin oo ah ‘nolosha, xorriyadda, iyo raadinta farxadda.’ Dastuurkuna wuxuu dadka u dammaanad qaadayaa xaq is-xukunka, isagoo dhigaya in wakiillo lagu doorto codka shacabka ay dejinayaan oo maamulayaan sharciyada. Xorriyadda caqiidada diintana waa la siiyey, iyadoo qof kasta loo oggolaaday inuu Ilaah u caabudo sida damiirkiisu farayo. Jamhuuriyadnimo iyo Protestantnimo waxay noqdeen mabaadi’da aasaasiga ah ee qaranka. Mabaadi’dan ayaa ah sirta awooddiisa iyo barwaaqadiisa. Kuwa la dulmay oo la liiday ee ku baahsan Masiixiyadda oo dhan ayaa dhulkan u soo jeestay iyadoo leh danayn iyo rajo. Malaayiin ayaa xeebihiisa soo doontay, Maraykankuna wuxuu kor ugu kacay meel uu kaga mid noqday quruumaha dunida ugu awoodda badan.” The Great Controversy, 441.

1776, 1789 iyo 1798 waxay matalaan saddex taariikhood oo adkaynaya in kan siddeedaad uu ka yimid toddobada. 1776 waxay matalaysaa daabacaaddii Baaqa Madax-bannaanida, iyo taariikhdiisii Shirweynihii Qaaradda ee Koowaad iyo Kan Labaad. 1789 waxay matalaysaa daabacaaddii Dastuurka iyo taariikhdiisii Qodobbadii Isbahaysiga. 1798 waxay matalaysaa daabacaaddii Xeerarkii Shisheeyaha iyo Kicinta, iyo bilowgii bahalkii dhulka isagoo ah boqortooyadii lixaad ee waxsii-sheegidda Kitaabka Quduuska ah.

Shirkii Koowaad ee Qaaradda ayaa dhacay sannadkii 1774, wuxuuna ahaa hay’ad aad u muhiim u ah taariikhda hore ee Maraykanka, isagoo u adeegay sidii hay’ad dowladeed intii lagu jiray Dagaalkii Kacaanka Maraykanka. Shirarka Qaaradda waxa loo qaybiyaa laba xilli oo wax sii sheegid ah: shirkii koowaad iyo shirkii ugu dambeeyey. Shirkii Koowaad ee Qaaradda wuxuu lahaa laba madaxweyne, waxaana lagu qabtay Philadelphia laga bilaabo Sebtembar 5 ilaa Oktoobar 26, 1774. Peyton Randolph wuxuu ahaa madaxweynihii ugu horreeyey ee shirka laga bilaabo Sebtembar 5 ilaa Oktoobar 22, dabadeedna Henry Middleton ayaa guddoomiyey shanta maalmood ee xigtay ilaa Oktoobar 26, 1774.

Shirweynihii Labaad ee Qaaradda wuxuu socday laga bilaabo 1775 ilaa 1781. Shirweynihii Labaad ee Qaaradda wuxuu lahaa lix madaxweyne intii uu jiray. Peyton Randolph wuxuu guddoomiye ahaan u madax ka ahaa laga bilaabo May 10, 1775 ilaa May 24, 1775. Wuxuu ahaa madaxweynihii ugu horreeyey ee labadaba Shirweynihii Koowaad iyo weliba Shirweynihii Labaad ee Qaaradda. Guud ahaan waxaa jiray siddeed madaxweyne intii lagu jiray taariikhda Shirweynihii Koowaad iyo Shirweynihii Labaad ee Qaaradda.

Madaxweynihii labaad ee Shirweynihii Labaad ee Qaaradda wuxuu ahaa John Hancock, Hancock-na wuxuu guddoominayay laga bilaabo May 24, 1775 ilaa October 31, 1777. Henry

Laurens wuxuu guddoominayay laga bilaabo November 1, 1777 ilaa December 9, 1778. John Jay wuxuu guddoominayay laga bilaabo December 10, 1778 ilaa September 28, 1779. Samuel Huntington wuxuu guddoominayay laga bilaabo September 28, 1779 ilaa July 9, 1781. Thomas McKean wuxuu guddoominayay laga bilaabo July 10, 1781 ilaa November 4, 1781.

Peyton Randolph wuxuu ahaa madaxweynihii ugu horreeyey ee labadaba Shirweynihii Qaaradda ee Koowaad iyo kii Labaad. Tani waxay muujinaysaa in intii lagu jiray labada xilli ee Shirarka Qaaradda ay jireen siddeed madaxweyne, laakiin madaxweynihii ahaa madaxweynihii ugu horreeyey ee mid kasta oo ka mid ah labadaas xilli wuxuu ahaa isla qofkaas. Sidaas daraaddeed, in kastoo ay jireen siddeed muddo-madaxweyne, haddana dhab ahaan waxaa jiray toddoba madaxweyne oo keliya. Madaxweynihii ugu horreeyey wuxuu ka mid ahaa toddobada nin ee madaxweyneyaasha ahaa, laakiin maadaama Randolph laba jeer guddoominayey taariikhdaas, wuxuu sidoo kale matalaa kii siddeedaad, kaas oo ka mid ahaa toddobada.

Taariikhda Shirarkii Qaaradda, Dagaalkii Kacaanka waxaa maamulayey Kongareeska. Sababtaas aawadeed, George Washington marnaba madaxweyne ma ahayn muddadaas, waayo waxaa loo magacaabay Taliyihii ugu horreeyey iyo Abaanduulihii guud ee ciidanka.

Isagoo ah madaxweynihii ugu horreeyey ee labadaas xilli, Randolph wuxuu metelaa laba markhaati oo tusaale u ah madaxweynihii ugu horreeyey ee dhabta ahaa, kaas oo ahaa George Washington. Washington waxaa metela Randolph, sidaas darteedna Randolph, isagoo astaan u ah Washington, wuxuu gudbinayaa labadaba sifooyinkii nebiyadeed ee Randolph oo ahaa madaxweynihii ugu horreeyey, iyo weliba in Randolph uu ahaa kii siddeedaad, oo ka mid ahaa toddobada. Sidaas darteed George Washington, isagoo ah madaxweynihii ugu horreeyey iyo Taliyihii ugu horreeyey ee Sare, nebiyad ahaan wuxuu kaloo ahaa kii siddeedaad, oo ka mid ahaa toddobada.

Ciise wuxuu dhammaadka wax ku tusaaleeyaa bilowgiisa, sidaas darteed madaxweynihii ugu dambeeyey iyo Taliyaha Sare wuxuu ahaan doonaa kii siddeedaad, kaas oo ka mid ah toddobada. Xaqiiqdan nebiyadeed waxaa lagu aasaasay taariikhda Shirarkii Qaaradda ee Koowaad iyo Labaad, kuwaas oo uu matalo taariikhda calaamaddii hore ee jidka, 1776, iyo daabacaaddii Bayaanka Madax-bannaanida.

Calaamadda jidka ee 1776 waxay astaan u tahay Sebtembar 11, 2001, iyo Xeerka Patriot Act, halkaas oo madaxbannaanidii Maraykanka la hoos geeyey awoodda sharciga Roomaanka, oo aan mar dambe hoos imanayn sharciga Ingiriiska. Waxay calaamad u tahay bilowga muddada nebiyadeed ee jidka u sii diyaarinaysa baabbanimada inay mar kale carshiga dhulka qabsato marka uu yimaado sharciga Axadda ee soo dhow.

Sida muddadii nebinnimo ee ay 1776 matashay, muddada nebinnimo waxay matashay taariikhda laga soo bilaabo gabagabadii Shirkii Labaad ee Qaaradda 1781 ilaa 1789, taas oo ah taariikhda tilmaamaysa astaanta-jidka la xidhiidha daabacaadda Dastuurka. Taariikhdaasna waxa kale oo jiray siddeed madaxweyne. Taariikhda 1781 ilaa 1789 waa taariikhda Qodobbadii Isbahaysiga. Qodobbadii Isbahaysigu waxay matalayeen Dastuurkii ugu horreeyey, hase ahaatee daciifnimada Qodobbadii Isbahaysiga ayaa keentay in lagu beddelo, iyo ansixintii Dastuurka 1789.

Muddadaas siddeedda madaxweyne waxay ka koobnaayeen toddoba madaxweyne oo aan madaxweyne ka ahayn taariikhda labada Continental Congresses, iyo mid isaguna madaxweyne ka ahaa muddadaas nebiyadeed ee ugu horraysay. John Hancock wuxuu xilka ka soo qabtay labadaba Congress-kii labaad ee Qaaradda, iyo weliba muddadii ay matalayeen Articles of Confederation. Heerka nebiyadeed, waxaa jiray toddoba nin oo keliya oo madaxweyne ahaa intii lagu jiray labada Continental Congresses; sidaas awgeed, nebiyad ahaan John Hancock wuxuu ka mid ahaa siddeedda muddada Articles of Confederation, hase yeeshee wuxuu kaloo ka mid ahaa toddobadii nin ee muddadii ka horraysay. Sidaas daraaddeed wuxuu ahaa kii siddeedaad, kaas oo ka mid ahaa toddobada.

Xilligii labaad ee nebiyadeed, oo uu metelo 1789, waxa kale oo uu lahaa madaxweyne (Hancock) ahaa kii siddeedaad, laakiin ka mid ahaa toddobada, sida uu ahaa Payton Randolph xilligii nebiyadeed ee koowaad ee uu metelo 1776. 1789 wuxuu la jaanqaadaa oo metelaa maxkamadayntii Pelosi ee Janaayo 6, 2021.

“Rabbigu wuxuu leeyahay waardiyayaal aamin ah oo jooga derbiyada Siyoon, si ay cod dheer ugu dhawaaqaan oo aanay u tudhin, si ay codkooda kor ugu qaadaan sida buun, oo ay dadkiisa u tusaan xadgudubkooda, oo reer Yacquubna dembiyadooda. Rabbigu wuxuu u oggolaaday cadowga runta inuu dadaal go’aan leh ka sameeyo Sabtida amarka afraad. Wuxuu tan uga gol leeyahay inuu ku kiciyo xiise cad oo xoog leh su’aashaas oo ah imtixaanka maalmaha ugu dambeeya. Tani waxay furi doontaa jidka si farriinta malaa’igta saddexaad loogu naadiyo xoog.”

“Ka rumaysta runta yuusan haatan aamusin. Midnaba yuusan haatan dayacnaan; kulligood ha ku adkeeyaan baryadooda carshiga nimcada, iyagoo ku doodaya ballanka ah, ‘Wax alla wixii aad magacayga ku weyddiisataan, taas waan samayn doonaa’ (Yooxanaa 14:13). Haatan waa wakhti khatar badan. Haddii dalkani xorriyadiisa lagu faano uu isu diyaarinayo inuu allabari u bixiyo mabda’ kasta oo ku jira Dastuurkiisa, isagoo soo saaraya amarro lagu cabburinayo xorriyadda diinta, laguna meelmarinayo been iyo khiyaano baabasiyeed, markaas dadka Ilaah waa inay baryadooda rumaysad ugu soo bandhigaan Kan ugu Sarreeya. Waxaa jirta dhiirrigelin dhan walba leh, oo ku jirta ballammada Ilaah, kuwa isku halleeya Isaga. Rajada ah in qof ahaan loo geliyo khatar iyo cidhiidhi, looma baahna inay keento quus, laakiinse waa inay dedejisaa xoogga iyo rajada dadka Ilaah; waayo wakhtiga khatartoodu waa xilliga Ilaah uu siiyo muujinta ka sii cad ee xooggiisa.”

“Waa in aynaan ku fadhiyin filasho deggan oo dulmi iyo dhib ku sugayna, oo aynu gacmaha laabanno annagoo aan waxba samayn si aynu sharkaas uga hortagno. Ha koraan qayladayada mideysan oo samada ha loo diro. Tukada oo shaqeeya, oo shaqeeya oo tukada. Laakiin yaanu midnaba si degdeg ah oo aan fiirsasho lahayn u falin. Barta, si ka badan sidii hore, in ay waajib idiin tahay inaad qalbi ahaan kuwa qabow oo is-hoosaysiiya ahaataan. Waa inaydaan eedayn cay ah ku soo oogin cidna, ha ahaadeen shakhsiyaad ama kaniisado. Barta inaad maanka dadka ula macaamishaan sidii Masiixu yeelay. Erayo adag mararka qaarkood waa in la yidhaahdaa; laakiin hubiya in Ruuxa Quduuska ah ee Ilaah uu qalbigiinna ku jiro ka hor inta aynaan runta cad ee go’an ku hadlin; markaas iyadu jidkeeda ha goysato. Idinku ma aha kuwa wax gooya.” Selected Messages, book 2, 370.

Tilmaanta labaad ee jidka ee ku jirta muddada nebiyaysan ee diyaarinta ee uu matalo Dastuurku waxay aqoonsanaysaa in Dastuurka lagu afgembin doono tilmaanta xigta ee jidka. Tilmaantaas labaad ee jidka waxaa lagu sii muujiyey Yooxanaa Baabtiisaha, iyo sidoo kale amarkii Justinian, kuwaas oo labaduba aqoonsaday oo soo bandhigay digniin la xidhiidha imaatinka dhacdadii ugu dambaysay ee muddadaas lagu matalay. Yooxanaa ahaan, waxay ahayd awood-siintii Masiixa markii uu axdigiisa nolosha ku xaqiijiyey dhiiggiisa qaaliga ah, Justinian ahaanse, waxay ahayd awood-siintii kan Masiix-diidka ah, kaas oo la rabay inuu axdigiisa dhimashada ku ansixiyo dhiigga shuhadada.

Dastuurkii 1789 wuxuu aqoonsaday awoodsiinta labada gees ee bahalka dhulka, sidaasna 1789 wuxuu ku aqoonsaday burburka dhowaan imanaya ee labada gees ee awoodda bahalka dhulka, sida uu u metelayay Xeerarkii Alien and Sedition ee 1798. Markii labada markhaati lagu laayay jidadka sannadkii 2020, waxay aqoonsadeen oo ka digeen weerar joogto ah oo lagu hayo Dastuurka kaas oo ay astaan u yihiin maxkamadeymihii Pelosi ee Janaayo 6, 2021.

Jannaayo 6, 2021 waa digniinta ku saabsan awood-siinta baabanimada ee sharciga Axadda ee dhowaan imanaya, sida uu u astaysnaa xeerarkii Justinian ee sannadkii 533. Jannaayo 6, 2021 iyo sannadkii 533 labaduba waxay bixiyaan digniin ku saabsan sharciga Axadda ee dhowaan imanaya, sida uu u astaysnaa sharcigii Axadda ee 538 ee Golaha Orleans, iyo xeerarkii Alien and Sedition Acts ee 1798, kuwaas oo astaan u ahaa bahalkii dhulka oo u hadlaya sida masduulaagii marka la joogo sharciga Axadda ee dhowaan imanaya.

Marka la meelmariyo sharciga Axadda, boogtii dilaaga ahayd ee baabanimada waa la bogsiiin doonaa, oo madaxii siddeedaad ee Muujintii cutubka toddoba iyo tobnaad, kaas oo ka mid ah toddobada madax, waa la soo sara kicin doonaa. Xeerarkii Alien and Sedition ee 1798 waxay ka dhigan yihiin bahalkii dhulka oo u hadlaya sida masduulaagii, markii aanu keliya ku khasbin cibaadada qorraxda, laakiin dabadeedna uu dunida oo dhan ku qasbo inay aqbasho awoodda bahalkii badda ee Muujintii cutubka saddex iyo tobnaad, isagoo ah madaxii siddeedaad oo ka mid ah toddobada madax. Sidaas daraaddeed, mid kasta oo ka mid ah saddexda xilli ee lagu metelay muddada diyaarinta ee 1776, 1789, iyo 1798, halxidhaalaha nebiyadeed ee kan siddeedaad, isagoo ka mid ah toddobada, ayaa si nebiyadeed loo metelay.

Labada astaamood ee ugu horreeya (1776 iyo 1789), oo aqoonsada halxidhaalaha, waxay ka hadlayaan halxidhaalaha lagu dhammaystirayo taariikhda nebinnimada ee bahalka dhulka; astaamoodka saddexaadna wuxuu aqoonsadaa halxidhaalaha lagu dhammaystirayo awoodda baabawnimada.

Waxaan daraasaddan ku sii wadi doonnaa maqaalka xiga.

“‘Iyagoo ku leh kuwa dhulka deggan inay bahalka u sameeyaan sanam.’ Halkan si cad ayaa loogu soo bandhigay qaab dowladeed oo awoodda sharci-dejintu ay ku jirto gacanta dadka, taas oo ah caddayn aad u muuqata in Maraykanku yahay qaranka lagu tilmaamay wax sii sheegidda.

“Laakiin waa maxay ‘sawirka bahalka’? sideese loo samayn doonaa? Sawirka waxaa sameeya bahalka labada gees leh, waana sawir bahalka loo sameeyey. Waxa kale oo loogu yeedhaa sawirka bahalka. Haddaba si aynu u ogaanno sida sawirku u eg yahay iyo sida loo samayn doono, waa inaynu daraasaynaa astaamaha bahalka laftiisa—baabannimada.

“Markii kiniisaddii hore ay ku kharribantay ka fogaanshaha fudaydkii injiilka oo ay aqbashay cibaadooyin iyo caadooyin jaahili ah, waxay lumisay Ruuxa iyo xoogga Ilaah; si ayse u xakamayso damiirrada dadka, waxay raadisay taageerada awoodda madaniga ah. Natiijadu waxay noqotay baabtiisnimada, taasoo ah kaniisad maamushay awoodda dawladda oo u adeegsatay horumarinta ujeedooyinkeeda gaarka ah, gaar ahaan ciqaabidda ‘faasiqnimo.’ Si Maraykanku u sameeyo ekaanta bahalka, awoodda diineed waa inay sidaas u maamusho dawladda madaniga ah oo awoodda dawladduna ay iyaduna kaniisaddu u adeegsan doonto sidii ay u fulin lahayd ujeedooyinkeeda gaarka ah.”

“Mar kasta oo kaniisaddu heshay awood cilmaani ah, waxay u adeegsatay inay ku ciqaabto kuwa ka aragti duwan caqiidooyinkeeda. Kaniisadaha Protestanka ah ee raacay raadkii Rooma iyagoo isbahaysi la sameeyey quwadaha dunyowga ah, waxay muujiyeen damac la mid ah oo lagu xaddidayo xorriyadda damiirka. Tusaale arrintan ka mid ah waxaa lagu arkayaa silcintii muddada dheer socotay ee kaniisadda Ingiriiska ku haysay kuwa diiddanaa. Intii lagu jiray qarniyadii lix iyo tobnaad iyo toddoba iyo tobnaad, kumannaan wadaaddo aan waafaqsanayn nidaamka rasmiga ah ayaa lagu qasbay inay ka cararaan kaniisadahooda, qaar badanna, ha ahaadeen wadaaddo ama dadweyne, waxaa lagu riday ganaax, xabsi, jirdil, iyo shahiidnimo.

“Waxa kaniisaddii hore ku hoggaamiyey inay gargaar ka raadsato dawladda madaniga ah waxay ahayd riddow; taasina waxay jid u sii xaadhay koboca baabbinimada—bahalka. Bawlos wuxuu yidhi: ‘Waxaa’ iman doona ‘ka-dhicid, ... oo ninkaas dembiga ahna waa la muujin doonaa.’ 2 Tesaloniika 2:3. Sidaas oo kale, riddada kaniisadda ku dhex jirtaa waxay jid u sii diyaarin doontaa suuradda bahalka.”

“Kitaabku wuxuu caddeeyaa in ka hor imaanshaha Rabbiga ay jiri doonto xaalad dib-u-dhac diineed oo la mid ah tii jirtay qarniyadii hore. ‘Maalmaha ugu dambeeya waxaa iman doona wakhtiyo khatar badan. Waayo, dadku waxay ahaan doonaan kuwo naftooda jecel, maal-jecel, faan badan, kibir badan, caytama, waalidkood ku caasiyooba, aan mahadnaq lahayn, aan quduus ahayn, aan lahayn kalgacal dabiici ah, axdi-jebiyayaal, been-abuur ku eedeeya dadka kale, is-celin la’, daran, neceb kuwa wanaagga ah, khiyaanooleyaal, degdeg badan, isla weyn, jecel raaxooyinka in ka badan jacaylka Ilaah; iyagoo leh ekaan cibaado, laakiin inkiraya xooggeeda.’ 2 Timoteyos 3:1–5. ‘Haddaba Ruuxu si cad buu u leeyahay in wakhtiyada dambe qaar ay iimaanka ka tegi doonaan, iyagoo dhegta u dhigaya ruuxyo wax sasaba iyo cilmiyo jinniyo.’ 1 Timoteyos 4:1. Shayddaan wuxuu ku shaqayn doonaa ‘xoog kasta iyo calaamooyin iyo yaabab been ah oo dhan, iyo khiyaano kasta oo xaqdarro ah.’ Oo kulli kuwii ‘aan aqbalin jacaylka runta si ay u badbaadaan,’ waxaa loo dayn doonaa inay qaataan ‘khiyaano xoog leh, si ay been u rumaystaan.’ 2 Tesaloniika 2:9–11. Markii la gaadho xaaladdan cibaado-la’aanta ah, isla natiijoooyinkii ka dhashay qarniyadii hore ayaa mar kale ka dhalan doona.” Murankii Weynaa, 443, 444.